

ELS BÚNQUERS DEL CAVAIÓ (Arenys de Mar)*

INTRODUCCIÓ

Continuant el treball començat l'any 2008, els darrers estudis i treball de recerca del grup BÚNQUERS ARENYS s'han centrat en aquestes mateixes estructures militars que es conserven a l'arenyenca platja del Cavaíó, situada a l'extrem més occidental de la nostra població, a tocar del municipi de Canet de Mar.

Molt possiblement, explica la ubicació d'aquestes construccions en aquest indret determinat, el fet que es tracti de la zona més propícia per a un possible desembarcament enemic. La utilització de la platja del Cavaíó com a port natural és documentada des del segle XV, tal com citen els llibres d'ancoratge del port de Barcelona, dipositats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

La funció d'aquests búnquers hauria estat avisar dels bombardeigs de la ciutat de Barcelona i de la nostra comarca realitzats per avions trimotors italians del tipus SABOIA MARCHETTI SM-81 i SM-79, provinents de l'aeroport de Mallorca (Grup Baleari) o per avions trimotors alemanys JUNKERS JU-52 i hidroavions del tipus HEINKEL HE-59 i HE-111 del destacament de la Legió Condor de Pollença (J/88). Els aeroplans arribaven a l'alçada de Tordera o Arenys de Mar per a, posteriorment, anar baixant en direcció a Barcelona.

Així mateix, el bombardeig de la costa del Maresme es realitzava des del mar per vaixells, com ara el mític *Canarias*, del qual molta gent encara conserva records –ja siguin viscuts o sentits a dir al llarg dels anys–. Aquests búnquers –anomenats *fortins* a l'època– van poder tenir alguna intervenció armada puntual com la que descriu, per exemple, *La Vanguardia*, en l'edició del 26 de juny de 1937. Aquell dia s'informava sobre la resposta per part de les bateries de la costa davant l'atac d'un vaixell a les poblacions de Mataró i Arenys. Amb tot, cal sempre agafar amb reserves aquesta informació, ja que pot tractar-se de propaganda política i, com a tal, no adir-se del tot a la realitat.

El fet més rellevant que es va produir a la platja del Cavaíó durant la Guerra Civil va ser l'embarrancament d'un vaixell ple de subministraments i explosius. Aquest és, sens dubte, un dels episodis de la guerra que els arenyencs recorden més intensament, si bé cal recalcar que testimonis i detalls històrics es contradiuen amb freqüència. Aquest embarrancament ha estat en certs aspectes l'origen de

diverses llegendes urbanes –com se’n diria actualment– que posteriors estudis de camp han d’anar corroborant o desmuntant. A grans trets, però, la por que una possible explosió del contingut d’aquest vaixell pogués afectar el nucli urbà i el fet que la gent de drete, sota amenaça de metralladores, fossin obligats a treure els explosius de la nau, són els punts coincidents dels diversos testimonis consultats.

El mercant grec *Cherpo*, procedent d’Odessa, va quedar malparat en intentar forçar el bloqueig nacional i ser metrallat per l’aviació de Mallorca. La nau va ser custodiada per dos vaixells de guerra, del 30 de juliol al 9 d’agost de 1937. Durant aquest període de temps, es van produir enfrontaments entre l’aviació republicana i la nacional. La descàrrega del vaixell, en el qual, com s’ha dit, va participar gent d’Arenys, va ser lenta i difícil a causa dels constants atacs aeris. El vaixell, ja buit, va ser remolcat fins al port de Barcelona per ser desballestat. Es desconeix si els búnquers estaven ja llavors en funcionament i si la seva ubicació va ser un factor clau a l’hora de portar el vaixell fins aquesta platja.

Un cop va acabar el conflicte bèl·lic, la Guàrdia Civil va fer servir els búnquers del Cavaíó per controlar el contraban que entrava per les nostres platges. Anys més tard, aquestes estructures militars van ser utilitzades com a habitatge per algunes de les famílies que arribaven d’altres indrets de la península a treballar al nostre país. Actualment, gent vinguda del nord d’Àfrica o de l’est d’Europa, repetint episodis ja viscuts, han utilitzat aquests búnquers com a improvisat refugi tot i la situació que presenten.

Cal tenir en compte que anys enrere, ja dins la democràcia, va haver-hi un intent per part d’un cau arenyenc de recuperar algun d’aquests búnquers, amb la col·laboració de l’ajuntament. Aquest projecte va quedar, però, abandonat.

FITXES TÈCNIQUES

BÚNQUER CAVAIÓ I

Ubicació: Al principi del passeig de terra que comunica la zona del Portinyol d’Arenys amb el començament de franja litoral de Canet de Mar, tot travessant tota la platja del Cavaíó.

Coordenades geogràfiques: 2° 56’30" E 41°58’04" N

Accés: Fàcil. Travessant el port d’Arenys o des de la carretera N-II es pot accedir a la zona amb rapidesa i comoditat. Es pot aparcar davant de l’estructura mateixa.

Any de construcció: ca. 1937. L’agost d’aquell any va haver-hi una trobada d’alcaldes del Maresme a l’Ajuntament de Mataró, en la qual es va decidir la construcció d’aquestes estructures al llarg de la franja litoral.

Estat de conservació: Bo.

Descripció exterior: L'estructura es troba adossada a un aflorament de roca granítica, del qual aprofita un pany de paret natural. La part davantera del búnquer, la que dona a la platja, és arrodonida, mentre que la part posterior és allargada. L'entrada es troba a la part posterior. La porta actual, tancada amb una cadena, és recent, si bé romanen les frontisses de la porta original. S'accedeix a l'interior baixant un parell d'escalons.

Externament, la construcció és recoberta amb pedres granítiques, amb una clara funció de camuflar l'estructura. Al costat del búnquer, unes minses restes de ferro i unes pedres de sauló enganxades a l'aflorament rocós, delaten l'existència d'una altra estructura més periple que podria haver estat en relació amb el búnquer.

Aquest fortí presenta una sèrie d'obertures amb una clara funció defensiva i de guaita. La part arrodonida, o part central de l'estructura, compta amb dues grans obertures d'1,10 i 1 m respectivament i de 0,90 m d'alçada d'obertura, les quals permetien controlar gran part de la platja del Cavaíó i el Portinyol. Actualment, aquestes obertures estan tapiades. A la part allargada tenim cinc espielleres de 0,20 x 0,40 m, que reforcen la idea de defensa i vigilància de la part més accessible i la millor de la nostra població per fer un desembarcament.

Descripció interna: Un llarg passadís, amb un seguit de petites obertures a la part de llevant, dona accés al nucli central del búnquer on hi ha dues grans obertures. En aquest corredor d'entrada hi ha unes escales, les quals, actualment, no són visibles perquè estan tapades amb fustes i altres materials de construcció. El punt d'unió entre el passadís i la cambra central fa angle, per impedir que una bomba de mà llançada des de l'entrada no arribés directament a la cambra. Les parets de pedra estan arrebossades i el sostre és de formigó armat.

En aquest nucli central hi ha una prestatgeria d'obra que podia servir per guardar estris de guerra. Segons la bibliografia consultada, el tipus d'armament que habitualment s'utilitzava per a la defensa de les platges eren metralladores de doble canó. Els nostres experts en armament de l'època, però, són de l'opinió que deurién ser metralladores d'un sol canó del tipus *Hotchkiss* (reglamentària) 7 x 57 mm, o *Maxim 1910* (importada de Rússia) 7,62 x 54 mm.

Una altra teoria és que molt probablement mai no hi hagué armament en aquests búnquers. La manca d'armament bèl·lic va portar la Generalitat a la creació de la Junta de Defensa Passiva, per tal de prevenir els atacs aeris. Aquesta defensa consistia en un servei de guaita i escolta repartit per tota la costa catalana i que donava l'avís dels avions descoberts a simple vista.

Observacions. Al costat del búnquer es conserven unes minses restes de ferro i uns grups de petites pedres de sauló adherides a la roca natural que podien

formar part d'una possible estructura relacionada amb el búnquer. Pel cantó de llevant, l'estructura té dues lloses adherides, limitant un petit espai amb alguna funció relacionada amb la platja, com ara ficar els cubells de les escombraries.

Informe sobre danys estructurals: No són importants. Cal destacar l'intent de fer una instal·lació de llum per part de la persona que es va apropiat del búnquer en els darrers temps i el va convertir en una mena de magatzem.

Visibilitat: Una de les grans obertures permet de vigilar tota la zona del Portinyol, mentre que l'altra té una visió total de la platja del Cavaíó. Per mitjà d'aquesta estructura i del búnquer situat al final d'aquest platja, ja dins del terme de Canet, es podia tenir un control total de la zona.

Equidistància entre estructures: La distància respecte els búnquers de la part superior és d'entre 150 i 200 m. El búnquer del final de la platja es troba a uns 1.500 m en línia recta.

Regim jurídic: L'estructura no apareix a l'actual pla de protecció municipal (PEPPA). Els terrenys on s'aixeca depenen del Ministeri de Medi Ambient, si bé l'estructura depèn, en principi, del de Defensa.

BÚNQUER CAVAIÓ II

Ubicació: A sobre la penya de la zona del Cavaíó-Portinyol, al final del port i per sobre de la carretera N-II, a 35 m sobre el nivell del mar, en el tram que va d'Arenys de Mar a Canet de Mar.

Coordenades geogràfiques: 2°56'20" E 41°58'10" N

Accés: Fàcil. En cotxe s'hi pot accedir des de la carretera N-II, sortint per la zona del Montmar i desviant-se cap a la urbanització Portimar II. A peu s'ha de travessar la N-II; una pujada de terra en mal estat porta fins a les estructures.

Any de construcció: ca. 1937.

Estat de conservació: Bo.

Descripció exterior: Estructura de formigó armat, de forma allargada. A la part davantera presenta deu espielleres de 0,20 x 0,60 m, mentre que als laterals hi ha dues grans obertures d'1,90 i 2,10 m, respectivament, per 1 m d'altura. La plataforma superior de l'estructura es troba a nivell del terra natural. Els fonaments de l'estructura van quedar visibles arran de la construcció de la carretera N-II als anys cinquanta. L'accés es realitzava des d'un passadís amb escales situat de forma transversal a l'estructura i que ha estat tapiat davant el perill a ser ocupat com a habitatge.

Descripció interna: Les escales que donaven accés a l'interior de l'estructura segueixen a l'interior a causa del gran desnivell existent entre el terra exterior i el de l'estructura. A la seva part interna, l'escala es complementa amb una rampa. A l'interior hi havia la cambra principal de 2,6 m de crugia, paret de càrrega de 0,40 m i una cambra secundària o passadís d'1,50 m de crugia.

Entre espitllera i espitllera hi ha unes banquetes de formigó amb forma de trapezi. En un dels laterals, sota les dues grans finestres, s'ha limitat un espai semicircular i s'ha fet una plataforma al nivell de l'obertura per ficar una peça d'artilleria. A l'altra lateral, hi ha les restes d'un petit enderroc, resultat d'intentar convertir els grans finestrals amb un accés directe a l'estructura, possiblement aquests treballs van fer que només quedin restes d'altra plataforma.

Quant a les defenses que haurien pogut estar instal·lades en els búnquers, principalment els situats més elevats, podien ser artilleria, com els petits canons de fabricació suïssa *Oerlikon* de 20 mm.

Observacions: A l'interior, alguns objectes –un somier, sofàs, nevera,...– indiquen que el lloc ha estat utilitzat com a habitatge. La porta és tapiada, però hi ha hagut intents d'accedir-hi per altres punts.

Informe sobre danys estructurals: Les esquerdes internes del búnquer no són patològicament remarcables. El més preocupant és el vol de l'estructura pel descalçament dels fonaments. Algunes parets internes han estat esgrafiades.

Visibilitat: Des d'aquest búnquer es controlen les platges de la Picòrdia, Portinyol i gran part del Cavaíó, per tant, tot el front litoral davant del nucli urbà d'Arenys.

Equidistància entre estructures: La distància respecte l'altre búnquer de la part superior és 50 m. El búnquer de la part baixa és a uns 200 m, mentre que el búnquer del final del Cavaíó és a 1.600 m.

Regim jurídic: L'estructura no apareix a l'actual pla de protecció municipal (PEPPA). Els terrenys on es troba van ser cedits com a zona verda a l'ajuntament arenyenc quan es va desenvolupar la urbanització Portimar II.

BÚNQUER CAVAIÓ III

Ubicació: A uns 50 m de l'anterior.

Coordenades geogràfiques: 2°56'29" E 41°58'09" N

Accés: Fàcil. En cotxe s'hi pot accedir des de la carretera N-II, sortint per la zona del Montmar i desviant-se cap a la urbanització Portimar II. A peu s'ha de travessar la N-II; una pujada de terra en mal porta fins a les estructures.

Any de construcció: ca. 1937.

Estat de conservació: Bo.

Descripció exterior: Estructura de formigó armat de forma trapezoidal, que presenta a la seva part davantera tres espitlleres de 0,20 x 0,60 m, mentre que als laterals presenta dues grans obertures d'1,50 x 1,00 m. La plataforma superior de l'estructura és a nivell del terra natural. L'entrada es realitza des d'un lateral baixant unes escales.

Descripció interna: Un cop baixades les escales, es troba un passadís amb dues portes, que donen accés a la part central partida en dues parts per una paret. Entre les diferents espitlleres hi ha banquetes de formigó. A les obertures laterals es van ficar finestres quan aquesta estructura va ser utilitzada com a habitatge.

Observacions: El búnquer es troba ple de mobles i altres objectes de quan va ser utilitzat com a habitatge. Actualment, és ocupat de forma esporàdica durant l'època estival.

Informe sobre danys estructurals: El búnquer no presenta desperfectes en la seva estructura malgrat la seva prolongada ocupació.

Visibilitat: Bona visibilitat de tota la platja del Cavaió i una part del Portinyol.

Equidistància entre estructures: La distància respecte l'altre búnquer de la part superior és 50 m. El búnquer de la part baixa és a uns 150 m, mentre que el búnquer del final del Cavaió és a 1.500 m.

Regim jurídic: L'estructura no apareix a l'actual pla de protecció municipal (PEPPA). Els terrenys on es troba van ser donats com a zona verda a l'ajuntament quan es va urbanitzar Portimar II.

BÚNQUER CAVAIÓ IV

Cal tenir en compte un altre búnquer construït a la mateixa zona i que, actualment, a causa de la construcció del port, ja no es conserva. En tenim notícia gràcies al testimoni d'alguns arenyencs que se'n recorden i, especialment, gràcies a una fotografia propietat del senyor Joan Torrus. En aquesta imatge, es pot veure aquest búnquer al bell mig de l'anomenada com a Punta, un espigó que havia de formar part del futur port però que no va arribar a finir-se mai. El búnquer es trobava exactament al costat d'un embarcador alçat durant la construcció de l'esmentat espigó. Era de formigó i tenia una porta lateral. Abans de la seva desaparició, van posar una porta metàl·lica, i va ser utilitzat per socis del Club Mar-Sport per guardar-hi el material de pesca.

CONSIDERACIONS FINALS

Els estudis dels búnquers de la Musclera i del Cavaió permeten de veure que hi ha dos tipus d'estructura relacionable amb la seva ubicació:

- Els búnquers situats a la pròpia platja (Musclera I i II, Cavaió I). Externament, aquestes estructures tenen un recobriment a base de pedres de sauló o granítics, que camuflaria la construcció, tot confonent-la amb un aflorament granític més de la costa. Internament, un passadís ens porta fins a una cambra semicircular. Aquest corredor és acabat en angle per dificultar la mobilitat dels qui pretenien conquerir-lo, així com el llançament a l'interior de bombes de mà. A la cambra principal trobem una o dues grans obertures amb una prestatgeria d'obra per guardar el material, mentre que al passadís tenim un nombre variable de petites finestres. La seva funció seria la vigilància d'un possible desembarcament.

- Els búnquers situats a les primeres elevacions costaneres (Cavaió II i III). Externament, fetes de formigó armat. Internament, un passadís amb dues portes que donen accés a la part central. L'amplària del passadís permet que s'utilitzés com a magatzem per guardar material. La cambra central de forma variada presenta una sèrie de petites obertures que es fan més grans als laterals. Entre les obertures, tenim unes banquetes. La seva funció seria vigilar la zona, però, a més, avisar i intentar contrarestar els atacs de l'aviació i els vaixells nacionals.

Apunt final

Aquest estudi s'ha completat amb la prospecció de la zona litoral situada entre el nucli urbà d'Arenys i la platja del Cavaió, ja que hi havia notícies d'unes possibles bateries antiaèries al turó del Maltemps. El resultat ha estat negatiu: no s'ha localitzat cap estructura perquè és una zona molt urbanitzada. Una altra possibilitat és que les defenses utilitzades fossin mòbils, com els canons automàtics suecs *Bofors* de 40 mm, o els canons russos manuals de 76mm.

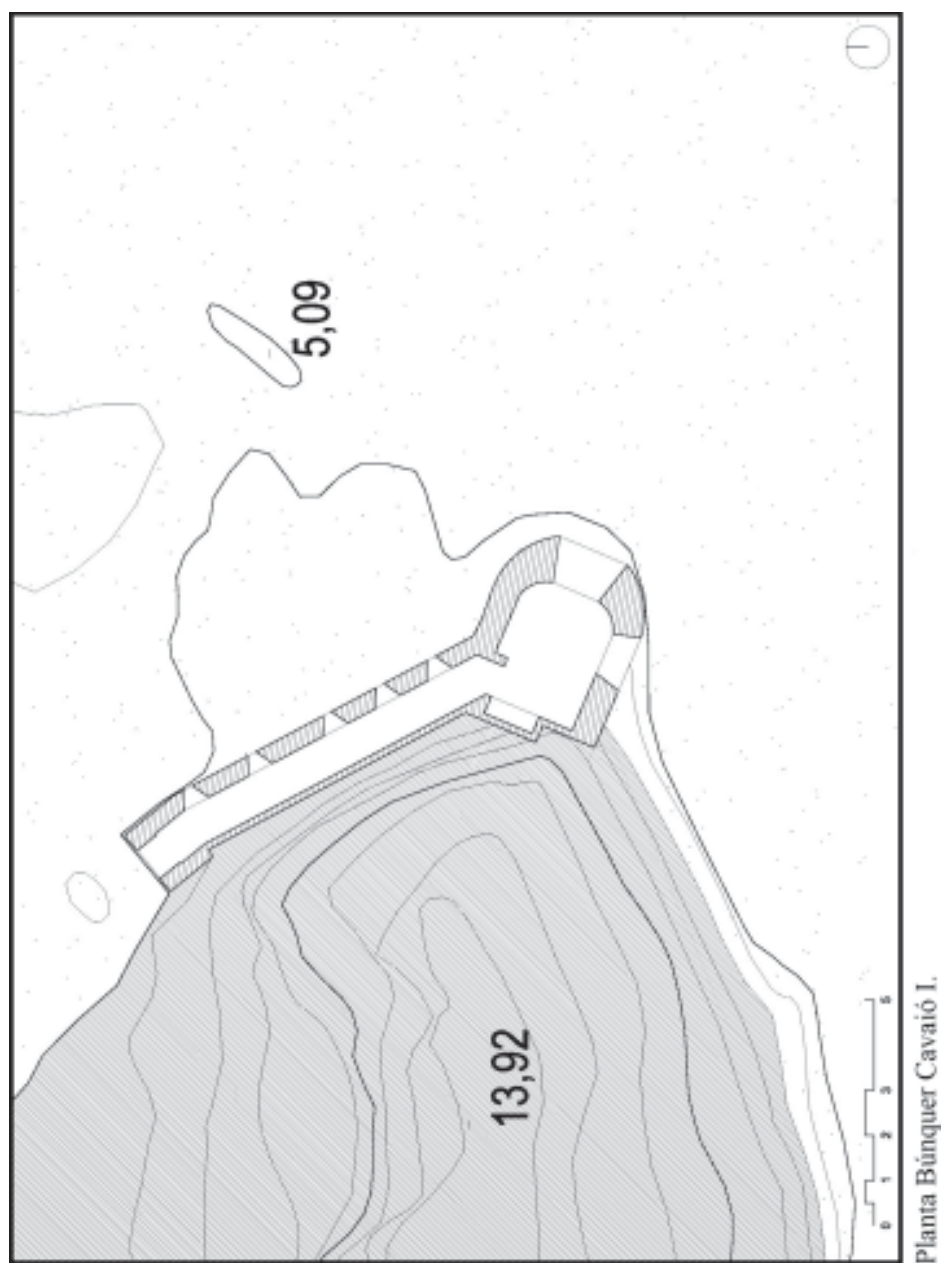
Grup Búnquers Arenys

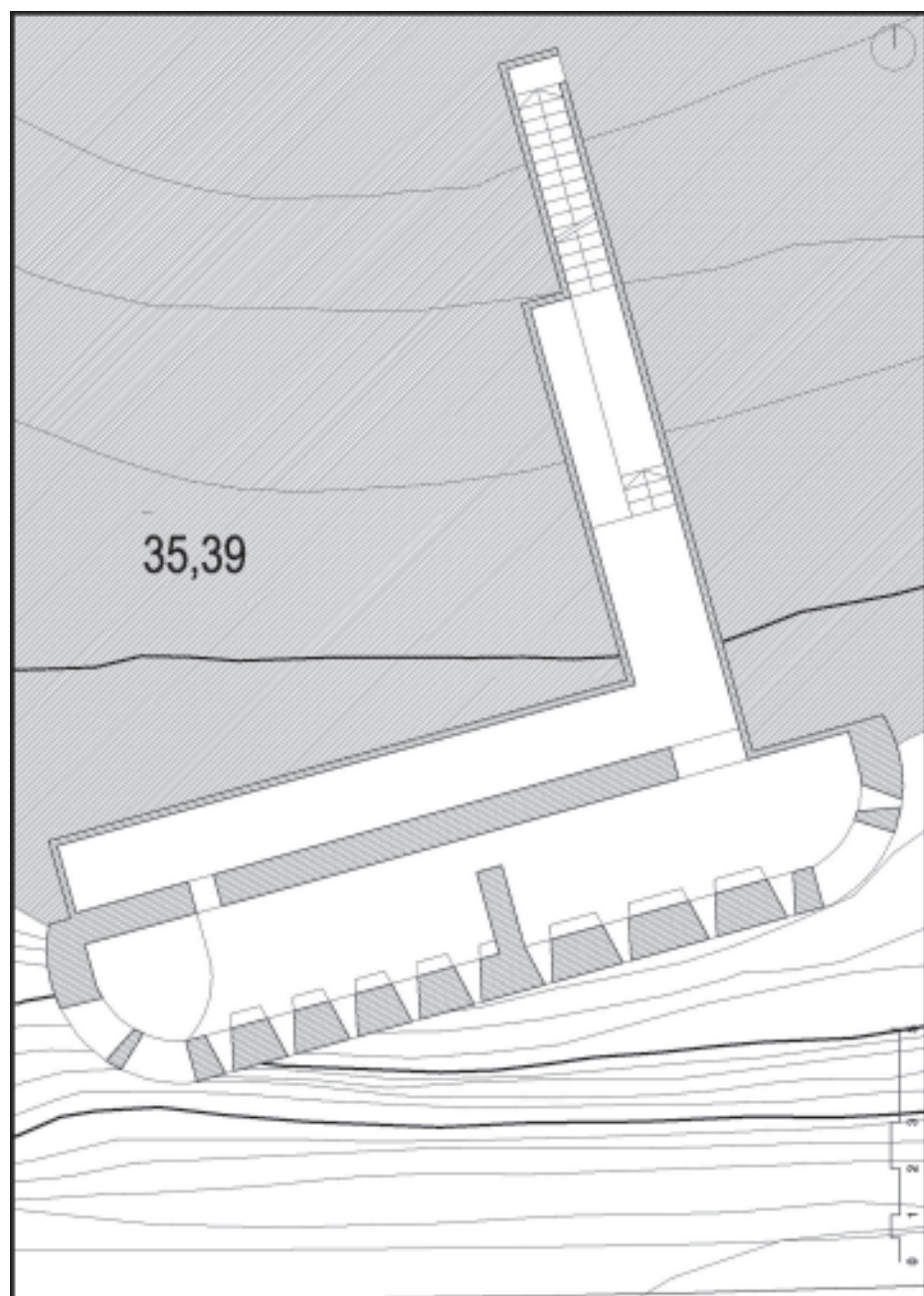
NOTA

* Aquesta comunicació ha estat realitzada conjuntament pels membres del grup Búnquers Arenys: Núria Benaiges, Xavi Benet, Ramon Bruguera, David Castañeda, Esther Castañeda, Joan Miquel Llodrà, Joan Roldós i Dani Vives. Planimetria de Xavi Benet i fotografies de David Castañeda.

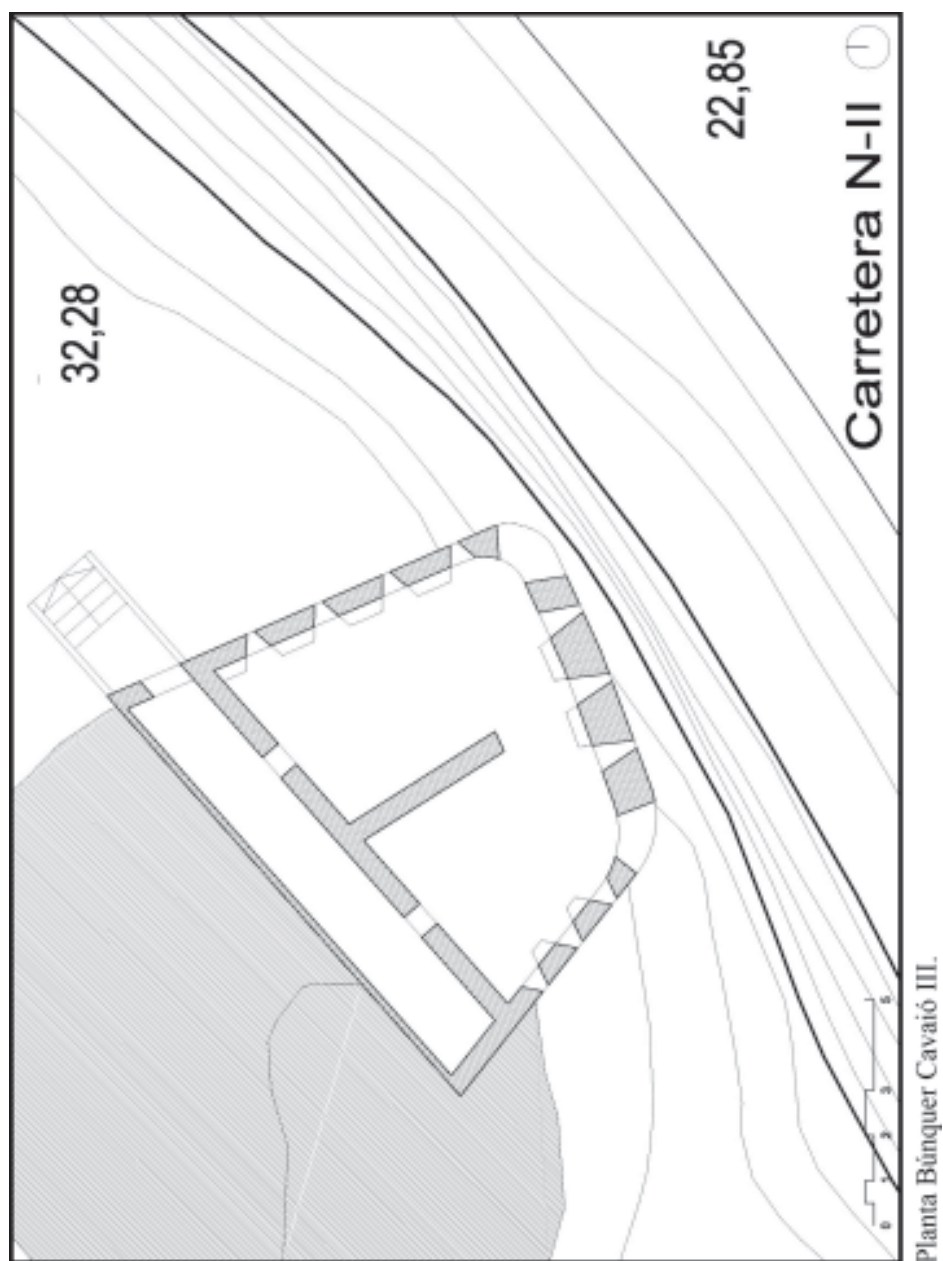

Situació dels búnquers de la zona del Cavaio.

Planta Búnquer Cavaió II.

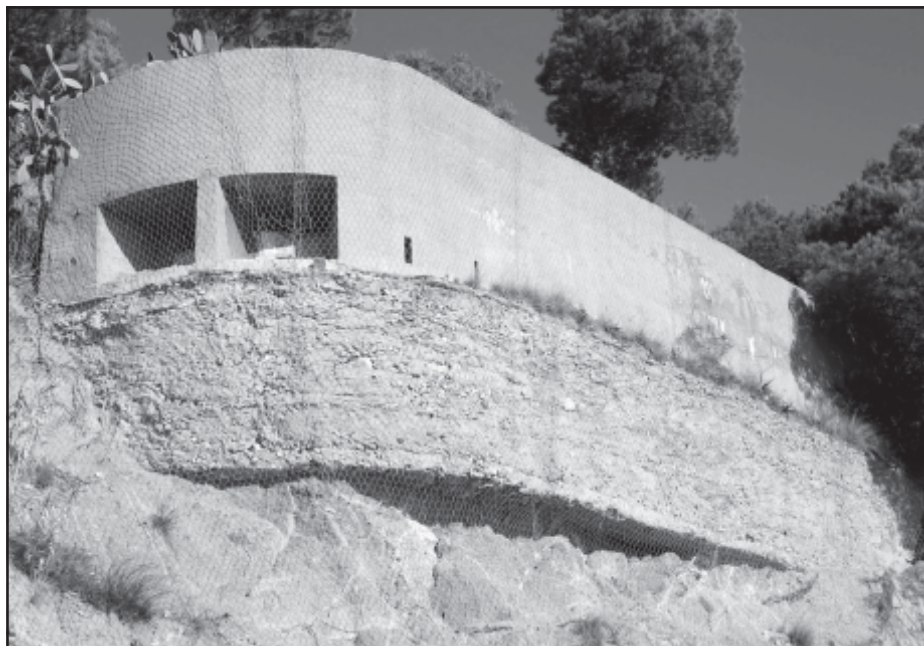
L'espigó anomenat la Punta i el búnquer Cavaio IV, dels quals només es conserva aquesta imatge extreta d'una fotografia feta al Mont-Calvari (Fotografia J. Torrus).

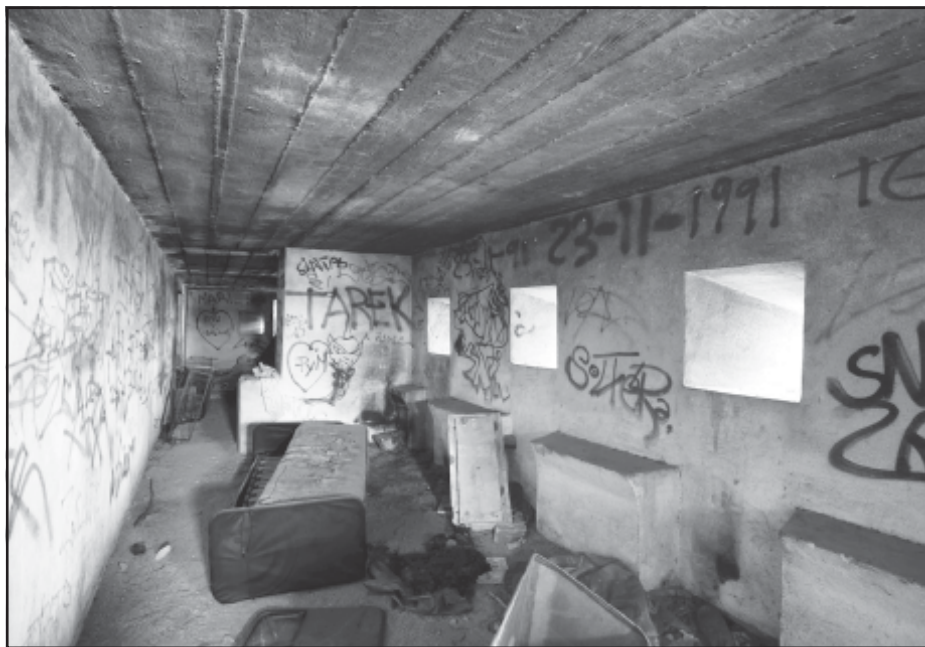
Vista exterior del búnquer Cavaio I, on es pot apreciar una de les dues grans obertures de vigilància.

Passadís d'accés a la cambra central del búnquer Cavaió I, on es poden apreciar les espitlleres.

Vista exterior del búnquer Cavaió II.

Vista interior del búnquer Cavaió II.

Detall de la plataforma on es situava una de les peces d'artilleria del búnquer Cavaió II.

Vista exterior del búnquer Cavaió III.

Estat actual de l'interior del búnquer Cavaió III.